

De dones i bruixes, una mirada a la persecució des d'una perspectiva de gènere

ANTONI LLAMAS I MANTERO

GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ

1. Introducció a una aproximació a les tendències

En aquest treball ens aproximarem a les diferents interpretacions i mirades que s'han donat des de la perspectiva de gènere, tant a les dones en general, com a la persecució d'aquest grup de dones que en el seu moment van anomenar bruixes. Per acotar un tema realment extens ens centrarem en la bruixa i la dona europea, deixant a banda altres realitats de fora del continent. Ara bé, arribar a la persecució de les bruixes no va ser un camí curt en el temps. Des d'aquest punt de vista de gènere, hi va

gènere una pluralitat d'interpretacions pel que fa a les bruixes i a les dones. D'una banda, tenim un corrent d'interpretació des del corrent feminista, que se centrava en l'explotació sexual i també en el domini del patriarcat. Un altre corrent que segueix el punt de vista socialista del feminisme, i que ho veia com una explotació donada pel sistema econòmic cap a la dona treballadora. També el marxisme havia fet incidència en el tema, i ho emmarcava com un residu que havia quedat en la història de les relacions de dependència feudal. D'altres investigadores com Mariarosa dalla Costa y Selma James, han

apuntat cap a una explotació pura i dura de les dones, ja que aquestes, dintre de la societat capitalista són les reproductores d'una força imprescindible, la força de treball, és a dir, la producció dels fills i filles. Silvia Federici ens apunta en una altra direcció i en la seva obra *El Calibán y la bruja* marca clarament el seu posicionament:

El sabbat de las bruixes. Anònim.

haver un procés de minimització i d'exclusió de la dona que va permetre la persecució brutal tant a les dones i com també, per extensió, a les bruixes.

S'han donat al llarg de la historiografia de

Y lo que es más importante, he situado en el centro de este análisis de la acumulación primitiva las cacerías de brujas de los siglos XVI y XVII; sostengo aquí que la persecución de brujas, tanto en Europa como en el Nuevo Mundo, fue

tan importante para el desarrollo del capitalismo como la colonización y como la expropiación del campesinado europeo de sus tierras.¹

Existe un acuerdo generalizado sobre el hecho de que la caza de brujas trató de destruir el control que las mujeres habían ejercido sobre su función reproductiva y que sirvió para allanar el camino al desarrollo de un régimen patriarcal más opresivo. Se defiende también que la caza de brujas estaba arraigada en las transformaciones sociales que acompañaron el surgimiento del capitalismo. Sin embargo, las circunstancias históricas específicas bajo las cuales la persecución de brujas se desarrolló y las razones por las que el surgimiento del capitalismo exigió un ataque genocida contra las mujeres aún no han sido investigadas.²

Així doncs, assistim a un calidoscopi complex al qual al llarg del treball intentarem donar llum i mostrar un paisatge que ens permeti veure la realitat el més clarament possible.

2. Els precedents, una llarga història

Ens podríem remuntar a Grècia, on la dona tenia el seu paper fonamental en la llar familiar, més o menys igual que a l'època romana tot i que amb més llibertat, obviant evidentment el tema de l'esclavitud. Però, és a l' Edat Mitjana quan es van configurant alguns trets que veurem plasmats a l'Edat Moderna en relació a la persecució de les bruixes. És en aquests moments que es marquen les directrius

¹ FEDERICI, Silvia (2010). *El Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: Ed. Historia9. Traficantes de sueños, p. 20.

² *Ibidem* p. 23

respecte del rol de la dona. Dona que estava sota el poder del pare, del marit i principalment del senyor feudal que decidia, fins i tot, amb qui havia de casar-se una viuda, i en certs llocs encara regia el costum del *ius primae noctis*, és a dir allitar-se amb la dona del serf. També a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana amb els mals usos, com ara l'eixorquia que era el dret del senyor a percebre uns diners dels remences que no tinguessin fills i, per tant, era una pèrdua per al senyor que deixava de comptar amb aquesta mà d'obra.

Quant a la feina de les dones, com per exemple rentar, filar, cuidar dels fills, del bestiar i dels camps comunals, el seu treball feia que interactuessin amb altres dones i que això pogués donar un vincle de pertinença femení i de recolzament mutu en relació al poder i domini de l'home.

Amb el creixement del burgs, la dona va poder escapar una mica del domini que els homes exercien sobre elles en el camp. Les que van poder emigrar a les ciutats, tot i que moltes vivien en condicions de pobresa realitzant treballs mal pagats, serventes, venedores ambulants o prostitutes, podien no dependre de l'home per sobreviure, ja que podien compartir casa amb altres dones i els seus fills. Amb el temps fins i tot van poder exercir oficis que posteriorment van recaure en l'àmbit masculí com ara ferreres, carnisseres, paletes o cerveseres. I com no pot ser d'altra manera, algunes van arribar a desenvolupar tasques de cirurgianes, doctores, llevadores o mestres. Amb el pas del temps però, es va començar a valorar millor el treball masculí en un mercat que es dirigia cada vegada més al treball assalariat. Per poder fer fora a la dona d'aquest mercat certs sectors de la

societat van començar a culpabilitzar les dones estigmatitzant-les com un grup malvat.

Un altre aspecte és el sexe, el qual, com a poder de la dona, no passava desapercebut per l'Església catòlica, ja que el sexe conferia un valor a la dona sobre l'home. La mateixa Església va lluitar en dos fronts per tal de controlar aquest tema. D'una banda, va fer un paper de propaganda molt fort i eficient, marcant què era sagrat i què no ho era. Tot seguit, el sexe es culpabilitzà i amb ell les dones. El sexe es torna pecat i com a tal pecat

passa a ser un àmbit privat, que s'adreça cap al secret de confessió. Més endavant, es fan els penitencials, un catecisme per a confessors, un manual de les bones pràctiques, on es regula quin dia es pot tenir sexe, amb qui sí i amb qui no, i en quina posició. Per exemple, durant la

Quaresma i la Pasqua, la Pentecosta i el Nadal, en diumenge, el dia anterior a combregar, durant la menstruació, en la nit de noces, durant l'embaràs, l'al·letament i quan es feia penitència, el sexe estava totalment prohibit. L'Església amb els Sinodes Laterans, marcarà el matrimoni com un sacrament indissoluble i lluitarà contra el sexe no destinat a la procreació: «Creced i multiplicaros»³ ens recorda la *Bíblia* ja en el Gènesis.

³ *La Bíblia*. Gènesis 2.28. (1972). Navarra: Ed Verbo Divino.

Com és evident, la dona té un paper destacat en la reproducció i el control de la natalitat. Durant l'edat mitjana en períodes de carestia alimentària i amb la manca de terres de conreu, les parelles controlaven la seva natalitat donada la impossibilitat de alimentar massa boques. L'avortament, l'infanticidi, el retard en l'edat del matrimoni, a banda de la mortalitat elevada i de les mortalitats catastròfiques, suposaven un baix creixement poblacional. Però no tot està tan lligat com sembla, i aquí entra un altre element que anirà configurant aquest llarg camí que arribarà amb la persecució de les bruixes.

The demon of Vanity and the coquette. From Ritter Vom Turn. 1493. Livre pour l'enseignement de ses filles du Chevalier de La Tour Landry.

Els moviments herètics van fer presents amb el seu missatge de justícia social i renovació espiritual, a més de presentar una autèntica revolució en el camp social i en el tema que ens ocupa, el paper de la dona i la seva sexualitat. Prenem un dels nombrosos casos com és el dels càtars. Rebutjaven el

matrimoni, la pena de mort, la guerra, el sacrifici d'animals, etcètera. Entre els perfectes s'abstenien del sexe, però no es demanava a la resta de components que no ho fessin, és més, la dona tenia un paper destacat dins del catarisme. Les dones tenien en el si del moviment un poder destacat, podien batejar, ser sacerdotesses i administrar els sacraments. També podien compartir l'habitatge sense necessitat d'estar casades amb homes.

I és en aquests moviments herètics, que

suposaven un perill directe al poder de l'Església, on va sorgir un mecanisme de repressió per mantenir i salvar el seu estatus quo i el de tot l'engranatge social medieval, la Santa Inquisició.

El nivell de repressió vers les dones a nivell sexual va augmentar exponencialment en zones del sud de França i el nord d'Itàlia.

Tribunal de la Inquisició. (AHN. Inquisición)

Lo primero que se destaca al observar el comportamiento sexual es la violencia sexual tan acentuada en la vida urbana. Se expresó, ante todo, en forma de violaciones colectivas; colectividades formadas por grupos de jóvenes de la misma edad que expresaban sus agresiones y frustraciones en forma de violencia sexual. La causa de estas agresiones y frustraciones debe buscarse, ante todo, en las costumbres matrimoniales. El orden matrimonial del siglo XV consistía en que hombres maduros se casaban con mujeres jóvenes, convirtiéndose así el matrimonio en un negocio (la mujer es protegida económicamente y el hombre es protegido en su vejez). La consecuencia de esto era que los hombres maduros competían con los

hombres jóvenes por las jóvenes mujeres casaderas, dando lugar a una tensión social entre hombres jóvenes sin dinero y sin mujer, y hombres maduros, con mujer joven y dinero. Este tipo de rivalidades facilitó la formación de solidaridades de edad y acciones colectivas juveniles que canalizaban sus frustraciones en acciones agresivas, que se traducían en violencia sexual (...) Veamos ahora más específicamente cuáles eran las víctimas de la violencia sexual y cuáles las consecuencias de una violación. Se preferían mujeres solteras en edad casadera, las 'buenas mujeres' del cura, las mujeres acusadas de conducta deshonesto (la honestidad se juzgaba según el estado de la mujer y el estado normal era el matrimonial; si una mujer permanecía soltera mucho tiempo era considerada deshonesto) y las mujeres que salían a menudo a la calle. Era un sistema para controlar a la mujer y mantenerla reprimida. Las violaciones no eran rechazadas socialmente ni multadas: recordemos que la mujer era culpable por definición y se sentía culpable. Las consecuencias de la violación eran las mismas que las de una conducta deshonesto por parte de la mujer: después de una violación la mujer no podía reintegrarse a la vida social normal.⁴

Com a resposta de la societat, aquestes dones eren confinades en prostíbuls fins als 30 anys a fi de pagar pels seus pecats. Després es podien casar i reintegrar-se a la societat. Una societat que les havia violat i abocat a la prostitució. Amb això es protegia a les dones honestes, i es canalitzaven les tensions socials cap al prostíbul. Si la dona no està a casa és susceptible de ser deshonesto, així doncs, cap al bordell, que es va convertir en

⁴ ROSSIAUD, Jaques (1986). *La Prostitución en el Medioevo*, Barcelona: Editorial Ariel, p. 93 i 94.

instrument de repressió contra les dones que volien una mica de llibertat personal. Fins i tot la mateixa Església va legitimar aquesta activitat. Aquesta legalització de la violació, va fer arrelar en la societat la creença que es podia actuar violentament contra les dones. Ja ens estem apropant a la persecució de les dones per bruixeria. Una mentalitat que cada cop es fa més intolerant respecte a les dones i permissiva a exercir violència tan física com mental contra elles. Una societat en la qual no van trobar suport i de la que formaven part essencial: «El espacio social y mental se abrió a la caza de brujas, lujuriosos y sacrilegos»⁵

Un altre element a destacar va ser la pobresa davant qualsevol incident en el món rural, sequeres, pluges abundoses, mini glaciacions o guerres, que aportava una crisi de subsistència. La dona ho patia en major grau que l'home, ja que per a elles era més complicat emigrar amb els fills o, si estaven embarassades i el recurs de convertir-se en rodamons tampoc era una opció molt favorable, per causa del risc de patir violència pels camins. Tampoc podien exercir certes feines de les que progressivament els homes les anaven apartant com és el cas de les llevadores. A més, les dones que encara podien exercir la seva professió cada vegada estaven pitjor remunerades. Com a resultat es produeix una pujada de preus del menjar que també patiran elles per tenir un nivell adquisitiu més baix. Així doncs, s'associa cada vegada més el concepte de dona treballadora al de dona pobre. És a dir, una feminització de la pobresa. A la majoria de regions europees les dones que són acusades davant dels tribunals eren o molt pobres, o directament estaven en la indigència, però en canvi els seus

⁵ *Ibidem*, p. 97

acusadors tenien sempre una situació econòmica millor.

En el siglo XIV, las mujeres habían recibido la mitad del sueldo de un hombre por hacer igual trabajo; pero a mediados del siglo XVI estaban recibiendo sólo un tercio del salario masculino reducido y ya no podían mantenerse con el trabajo asalariado, ni en la agricultura ni en el sector manufacturero, un hecho que indudablemente es responsable de la gigantesca extensión de la prostitución en ese período. Lo que siguió fue el empobrecimiento absoluto de la clase trabajadora, tan extendida y generalizada que, hacia 1550 y durante mucho más tiempo, los trabajadores en Europa eran llamados simplemente pobres.⁶

A més, si la dona era vella ho tenia més magre. Recordem el prototip més conegut de la bruixa com una dona vella i pobre. Fernando de Rojas ens fa una imatge perfecta a la seva obra *La Celestina*.

Ella tenia seys oficios. Conuiene a saber: labranderá, perfumera, maestra de fazer afeytes e de fazer virgos, alcahueta e vn poquito hechizera. Era el primer oficio cobertura de los otros: so color del qual muchas mozas destas siruientes entrauan en su casa: a labrarse e a labrar camisas e gorgueras [...] que trafagos, si piensas, traya. Faziase fisica de ninos. Tomaua estambre de vnás casas: daualo a filar en otras por achaque de entrar en todas. Las vnás, madre aca: las otras, madre aculla. cata la vieja, ya viene el ama; de todos muy conocida. Con todos estos afanes, nunca pasaua sin missa ni bisperas.⁷

⁶ FEDERICI, Silvia. *Ibidem*, p. 117.

⁷ ROJAS, Fernando de (1983). *La Celestina*. Madrid: S.A. Promoción y Ediciones. Club Internacional del Libro, p. 50.

Realment, era una pluriempleada de l'època: rentava, feia perfums, ungüents, refeia les virginitats, alcavota, s'ocupava dels problemes a les noies que servien, i també una mica bruixa. Era llevadora i per ocultar els negocis davant de la societat masculina, anava a missa per no crear sospites.

3. Una visió de la bruixa des de la perspectiva de gènere

Anne Lewellyn Barstow en el seu llibre *La caza de brujas. Historia de un holocausto* deixa ben clar la seva posició respecte al tema de la persecució a les bruixes, una vegada havia estudiat els arxius de la cacera de bruixes.

En primer lugar, destaca la falta de diferenciación por sexos en los análisis; todos están de acuerdo en que la inmensa mayoría de las personas acusadas y ejecutadas fueron mujeres, pero muy pocos tienen en cuenta este importante dato en sus interpretaciones. En segundo lugar, es notable el grado de violencia física que se utilizó en muchos de los procesos, un uso gratuito de la tortura que sobrepasaba los límites judiciales. Finalmente, llama la atención el carácter sexual de esta violencia.⁸

Per tant, tenim diversos components en la cacera de bruixes. La misogínia tradicional que partia tant de la Reforma com de la Contrareforma, és a dir, de l'església catòlica i de la protestant. A més de la misogínia tradicional, reflectida en les obres literàries i en la societat laica, tant en les lleis com en l'art. Igualment l'actitud que va prendre la societat respecte del tema de la pobresa que es va veure com

un perill. El paper de la dona anava canviant la societat i en el sí de la seva pròpia família. També va ajudar el recolzament per part del poder establert, que va veure aquestes dones com una amenaça per a la seva pròpia supervivència. Aquesta lluita contra les dones, fent-les servir com a boc expiatori, també va comportar l'extensió del delictes de bruixeria cap a altres camps, com ara la sodomia.

Un altre tema és el del patriarcat, i queda molt clar en el desenvolupament d'aquest procés. És evident que els homes en la seva gran majoria van ser: acusadors, jurats en els judicis, examinadors en els testimonis, torturadors, carcellers, executors i missioners de les seves ànimes. I no podem deixar de banda que aquestes dones tenien un perfil molt

Ulrif Molitor, *Constance* 1489.
El diable fent l'amor a una bruixa.

⁸ LEWELLYN BARSTOW, Anne. *La caza de brujas. Historia de un holocausto*. Girona: Ed. Tikal, p. 15.

marcat. O, més ben dit, un caràcter molt fort, tal i com es reflecteix en nombrosos processos. Eren dones arrogants que parlaven en veu alta, sense pèls a la llengua, amb esperit independent, que no es deixaven trepitjar, lluitadores, no tenien por a enfrontar-se directament amb veïns, jutges, frares, botxins i amb qui calgués.

Un altre element és l'edat. El prototip ja marcat és el de dona gran, si bé en la majoria de casos a Europa s'apropaven a la cinquantena. No va ser així en tots els casos, com veurem en l'apartat de les dones i de les bruixes. Què passava amb les dones velles? Doncs que no estaven sota la tutela del patriarcat, ni pares, ni fills, ni marits. Per tant, no depenien de ningú i això els donava una llibertat d'expressió i d'actuació que la resta no tenien. La seva llengua llarga enviava una maledicció a qualsevol que les molestés, i que van utilitzar no només per a què les deixessin en pau, sinó per a què les respectessin i fins i tot fer por. Tota una estratègia d'autodefensa. Que la paraula d'aquestes dones tenia força i la gent les escoltava era evident, més enllà del possible mal caràcter.

No cal oblidar el tema econòmic, dones grans que ja no podien tenir fills i no eren aptes per al treball productiu i, a més,

Hans Weiditz, L'Herbolari de la Bruixa (1532). Gravat.

pobres. Eren el subjecte ideal per caure en el delicte de bruixeria i poder-les eliminar, donat que no aportaven res productiu a la societat. També es va utilitzar l'acusació de bruixeria per expulsar dones incòmodes per a la comunitat, o per poder quedar-se amb les seves propietats i no només d'elles sinó també del marit o de tota la família. Si a més, aquesta dona era poderosa, o tenia enfrontaments amb una altra del seu rang, eren les primeres en pagar la lluita. Hem de tenir en compte, a més, el tema de la competència, guaridors o medecinaires masculins que inculpeessin de bruixes a dones a fi de quedar-se amb l'exclusiva del mercat.

Un altre factor a considerar va ser la resposta dels estats europeus al tema de la bruixeria i les dones en l'Edat Moderna.

En resumen, el principal causante de la intolerància y del racismo europeos fue el afán de poder. [...] Este nuevo sistema de control social con el que los gobiernos centralizados habían decidido enjuiciar a las gentes por cuestiones religiosas o sexuales se hizo sentir con todo su peso sobre las clases bajas, que eran incapaces de utilizar la ley para protegerse: demasiados incultos para aprender a servirse de sus métodos y demasiado pobres para costearlos. La mujeres, que sufrían estas desventajas, fueron particularmente vulnerables cuando el Estado decidió atacar la brujería.⁹

En la visió de la societat les dones sempre havien de ser controlades pel marits en el cas d'estar casades. Però sens dubte, més guerra donaven les solteres i les àvies. En cas de ser acusades del delicte de bruixeria, com actuaven els seus marits? Doncs molts es van sumar com a

⁹ *Ibidem*, p. 60.

Ulrich Molitor, Hexen Meysterey, 1545. Una bruixa i el seu dimoni volen a l'aquellarre muntats en el fàl·lic pal d'una escombria.

testimonis de càrrec. Això evidència com de perillós era el procés i que no volien que se'ls identificués amb l'actuació de les seves dones. Una acusació per bruixeria generava un estat de pànic considerable en el sí de la societat. I els marits no eren aliens al què els pogués passar en cas que la seva dona fos declarada culpable.

Un altre tema és el control del cos femení. És evident que exposar a una dona a uns ulls estranys i a unes mans que la despullessin i la remenessin a la recerca d'una marca del diable era traumàtic i humiliant, no només per la càrrega de la vergonya sinó també per què es jugaven la vida. Aquest descobridors de bruixes a sou també ho feien pel caràcter sexual de l'actuació. A Catalunya, el bisbe de Solsona va escriure que:

por mi obispado paso un hombre llamado Tarrago y sucedió en una villa cuya jurisdiccion es de V.M. que va señalando mujeres que eran brujas y desnudandolas para ver una señal en las espaldas y algunas hizieron relacion que las hazia desnudar por su gusto y por el de los que le acompañaban...¹⁰

D'aquesta manera, es podia exercir de forma legal la violència sobre el cos de la dona acusada de bruixeria. Cosa que es produïa amb l'argument que el desig sexual de la dona era incontrolable i, en conseqüència, un simple home no podia satisfer els seus desitjos, només un ésser com el diable ho podia fer. I les més proclius a aquests actes eren les velles i les viudes per damunt de totes. Si eres una dona maca també podies caure en mans dels perseguïdors de bruixes. I amb creences com que la sang menstrual tenia poders màgics, com servir d'afrodisíac o matar a un home, tenim el còctel perfecte per perseguir a les dones. Les dones i bruixes eren vistes per part dels homes com a inferiors, però no per això deixaven de ser poderoses i suficientment perilloses per socavar el seu poder. I el càstig era terrible, tortura, foguera o la forca.

El missatge era molt clar, la dona no havia de fer ostentació del seu sexe i, com a dona, passar desapercebuda era una bona tàctica i més en els moments de cacera generalitzada o d'una crisi humanitària, una pesta o una temporada excessiva de pluges, sequeres o freds que feien disminuir la població. Circumstàncies que

¹⁰ BLAZQUEZ MIGUEL, Juan: *La Inquisición en Cataluña. El Tribunal del Santo Oficio de Barcelona 1487-1820*. Toledo: Ed. Arcano, 1990, p. 256.

generaven crisis i que tenien en la bruixa un magnífic cap de turc. No podia ser d'una altra manera, ja que si Déu enviava el dolor a la terra era degut als pecats comesos pels homes i dones, i especialment per les bruixes i el seu pacte amb el mal encarnat en el diable.

4. De dones i bruixes catalanes

Respecte a Catalunya, aquest panorama general que hem descrit a nivell europeu és una mica diferent per una sèrie de raons. A nivell social pel paper fonamental de la família, on el paper de la dona és cabdal com a aglutinadora del nucli familiar. Si la dona era protegida per la seva família la probabilitat de ser acusada del delictes de bruixeria era menor. A més, el seu rol com a procreadora i mantenidora de llinatge familiar era molt valorat. Per tant, la dona formava part del grup i per a ser perseguida sempre cal veure-la com un element aliè a la societat que podia posar en perill la supervivència de la comunitat, que és el cas de la bruixa.

El fervor religiós cristià de la societat va ser un element força destacable, no podem oblidar el paper i les innumbrables ad-vocacions de la Verge Maria, que com a dona i mare de Jesús la trobem en les processons, en els altars i pòrtics de les esglésies, en quadres i en les figures a les cases. Per tant, la dona no era un ésser estrany a la societat i els nombrosos convents de monges o de figures importants que destacaven per la seva pietat com les santes, eren dones.

Un altre element molt important va ser el paper que va desenvolupar la Inquisició. Tot i que sembli inversemblant per la tradició que s'ha anat acumulant respecte al tribunal del Sant Ofici, aquest va ser molt escèptic.

El mismo sentido común gobernó la Inquisición española. Reformada y controlada por la monarquía(...) en 1526 sus principales hombres declararon que la brujería era un engaño y que estaba más cerca de la locura que de la herejía; a partir de entonces, a excepción de los casos del País Vasco, en España nadie más fue condenado a muerte por brujería sino fue en un tribunal secular¹¹

Ralph Gardiner. England's Grievance Discovered. 1665. Execució pública de bruixes. Unes dones es lamenten del fet i a la dreta el descobridor de bruixes rebent la seva paga. Els homes són els oficients.

La Inquisició va processar unes 5.000 persones aproximadament als regnes d'Espanya sota la sospita de supersticions abans del 1610, amb un centenar de condemnes. Però des

¹¹ KAMEN, Henry (1985). *Inquisition and Society in Spain in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Indiana: Ed. Indiana University Press, p. 214.

del principi, a nivell general, va tenir molt clar que era un tema de superstició i que era molt difícil d'erradicar. Als inquisidors el que més els interessava era l'ortodòxia catòlica i no tenien pas un gran interès pel tema de les bruixes tot i que hi va haver conflictes competencials entre les Corts de Catalunya i el Sant Ofici. Les primeres, van impedir que els casos de bruixeria fossin jutjats per la Inquisició, però la Inquisició va pressionar, i a partir del 1537 teòricament va prendre la jurisdicció sobre el mateix delictes. La realitat però és que el Tribunal de Barcelona no va fer-ne cas. Fins i tot el rei Felip II escriu al virrei donant l'ordre que la competència del delictes és de la Inquisició i no dels tribunals seglars. Tot i que no en tots els casos es va donar aquesta màniga ampla. El 1550 l'inquisidor Sarmiento va fer condemnar a la foguera a sis bruixes sense cap judici, però Francisco de Baca, inquisidor designat per la Suprema, va anar a Barcelona, i el va destituir fulminantment per matar sis innocents sense proves, i sense permís de la Suprema. Qui també va pagar amb la vida amb un "auto de fe" el 1549 va ser el perseguidor de bruixes Joan Malet per ordre de la mateixa Inquisició, que va manar retirar de les esglésies els *sanbenitos*, va retornar els béns confiscats, i va alliberar les dones que encara estaven empresonades.

El informe de Vaca, presentado apenas un mes más tarde de su llegada a Barcelona, el 26 de mayo de 1549, fue demoledor. Nos ofrece una buena visión de cuál fue su actitud y del resultado de su inspección. Para el inquisidor Vaca de la lectura de los procesos realizados antes de la llegada de las instrucciones de la Suprema sólo se podía extraer una conclusión: se había quemado en la hoguera a seis inocentes. Definía los procesos realizados como una auténtica

"burla", los primeros jueces, comisarios y jueces seculares, habían dado todo el crédito a las confesiones de las mujeres y a las acusaciones de Malet, sin iniciar una auténtica investigación; los interrogatorios habían sido capciosos, "sugestiones de jueces, notarios y carceleros"; no se había ratificado ni a un solo testigo; no se les habían dado las acusaciones por escrito para darles la oportunidad de su defensa; sus teóricos abogados se habían limitado a pedir misericordia; y el inquisidor y fiscal del tribunal de Barcelona se habían limitado a aceptar y ejecutar ese procedimiento sumarísimo "y así en pocos días y horas se concluye el proceso y están condenadas y no miran si la confesión es espontánea, verosímil y posible sino hácese con ellas como el Rey David con el que le trajo las nuevas de la muerte de Saúl.¹²

Un altre inquisidor que va fer un tomb en la visió que es tenia de la bruixeria i de les bruixes va ser Alonso de Salazar y Frías, un dels tres jutges que van intervenir en el procés de les bruixes de Zugarramurdi el 1610. A ell es deu el canvi que va fer definitivament la Inquisició amb els seus informes sobre els errors comesos pel tribunal en la persecució de les bruixes de Zugarramurdi, i que es van concretar en l'*Edicte del silenci* quatre anys més tard i això li va valer posteriorment que l'historiador danès Gustav Henningsen l'anomenés advocat de les bruixes.

Salazar parte de la idea de que la mayoría de las declaraciones y ausaciones son producto de la imaginación.[...] Ahora bien, habiéndose descubierto veintidós ollas y una nómina de

¹² MORENO MARTÍNEZ, Doris (2012). «La discrecionalidad de un inquisidor. Francisco de Vaca, ¿El primer abogado de las brujas?» *Revista. Int. Estudios Vascos*. Cuaderno núm. 9, p. 208.

Ulrich Molitor, *De Lamiis et Pythonicis Mulieribus*, 1489. *Bruixes fent un encanteri per provocar la pluja o calamarsa.*

ungüentos, polvos y cocciones («potages» les llama Salazar con evidente desdén), se «berifició por sus mesmas declaraciones o por otras comprobaciones y algunas también de médicos y experiencias palpables haver sido todas y cada una de ellas echas con embuste y fiction, por medios y modos yrrisorios» Algunos animales a los que administraron sustancias terroríficas dieron excelente prueba de que todo era mentira, que aquellos potingues eran inoperantes. [...] El 31 de agosto de 1614 la Suprema dió a luz una instrucción a cerca de los asuntos de Brujería en que se recogían casi todas las ideas de Salazar, el cual se adelanto de modo considerable a los que difundieron en Europa ideas concebidas en el mismo

sentido...¹³

No només van ser Vaca i Salazar, també Pedro de Valencia que el 1611 va escriure un tractat sobre la no existència de les bruixes, o el jesuïta i qualificador de la Inquisició de Barcelona Pere Gil el 1605, va fer un memorial el 1619 contra la cacera de bruixes a Catalunya on ho diu clarament:

personas muy buenas son infamades contra el derecho natural, divino y humano. Les detingudes ho han estat «sin causas claras y suficientes». Els procediments s'han caracteritzat per la violència: «Con espantos y amenazas hacen dezir algunos jueces y notarios y ministros de justícia lo que no es verdad, ni elles ni otras han echo [...] en darles tortura, confiesan de sí y de las otras lo que no es verdad por miedo y el dolor de los tormentos, y por sus confessions les dan sentencia de muerte.¹⁴

Però com que cap d'aquests personatges ho va tenir fàcil, a Pere Gil, li respon un jutge de la Cancelleria Reial dels comtats de Roselló i Cerdanya:

l'opinió que les coses que fan les bruixes no es produeixen de veritat, sinó més aviat en la imaginació i que tenen lloc en somni es falsa i no es pot tolerar de cap de les maneres, perquè és perjudicial per l'Església i l'Estat.¹⁵

Per tant, ja tenim tres elements citats anteriorment que es van produir amb les

¹³ CARO BAROJA, Julio (1986). *Las brujas y su mundo*. Madrid: Ed. Alianza editorial, p. 234-238.

¹⁴ ALCOBERRO, Agustí. SAROBE, Ramon (2007). «Els defensors de les bruixes. La fi de la cacera». *Per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya*. Museu d' Història de Catalunya, p. 142.

¹⁵ *Ibidem* p. 143.

bruixes i les dones, la violència de la tortura, la mort i la necessitat de tenir un boc expiatori per part de l'estat. Veiem ara una breu exemplificació de processos que es van donar contra aquestes dones i bruixes.

Isabel Amada una vídua de Mataró que el 1665, fou denunciada per uns pastors que no li havien donat l'almoïna que els demanava i van declarar el següent:

dentro de tres días se murieron las dos mulas y trenta obejas, y dijo esta rea que ella con la ayuda del demonio avia ocasionado la muerte y enfermedad de dicho ganado.¹⁶

Els inquisidors la van deixar lliure, no es van creure res del que va dir. Impensable en altres països europeus que han amagat la seva pròpia història. Com podem veure en aquest cas, la dona és vídua.

Leonor Lladó és també una dona vídua que el 1606 a Mataró va tenir problemes amb un familiar de la Inquisició.

Nos los Inquisidores Apostólicos contra la Herética pravedad y Apostasia en el Principado de Catalunya y su partido. Mandamos a vos el Rdo. Jaume Figueras comisario de este Sto. Oficio en la villa de Mataró obispado de Barcelona que luego que las partes os sean notificadas e, instando y requerido fueredes por parte de Antonio Sala Botiguero de paños de dicha villa, familiar de este Sto. Oficio, es de Pablo Bertola receptor de bienes confiscados y aplicados a este Oficio de la Inquisición. Hagais prompta, rígida y expresa pedida de execución en los bienes de Lleonor Lladó muger de Jayme Lladó del vecindado de Valleix, término de Mataró, por la cantidad de cincuenta libras que hay aplicadas a

dicho receptor para gastos extraordinarios deste Santo Oficio, en las quales hacemos moderando la pena de doscientas libras que por dos mandatos, por este Tribunal despachados havia sido impuesta à dicha Lleonor Lladó y Jaime Lladó si hijo en los quales mandatos se les mandaba que no perturbasen ni molestasen a dicho, en la posesion de una pieza de tierra que tiene comprada de Jaime Lladó marido y padre de los susodichos y entrado en el tiempo de la compra en posesion real y a la qual aquiella, ni por dicho respeto le molestase assí en la Real Audiencia. Amén, además el Magnífico Magistrado Magarola como en otro qualquier tribunal por la dicha mi otra razón, pues la causa de firma de derecho es de mucho antes y estaba empezada y prevenida en este Tribunal antes que algo pretendiesen sus susodichos y acudiesen a este Tribunal a pedir justicia con apercibimientos y haziéndolo consideramos que serían executados por la dicha pena segun este dicho mandato dado en este palacio en veinte y siete de junio próximamente pasado, mejor parece al qual nos referimos en las penas el qual mandato haya caído e incurrido la dicha Lleonora Lladó por hacer después de la presentacion de dichos dos mandatos que este Tribunal la han sido hechos teniendo poco respeto e inobediencia a ellos y hecho cosas en la perturbación de la posesión de dicho Antonio Sala familiar, de dicha pieza de tierra y hecho cosas en ella contra dicho familiar y sus criados y sus bueyes, queriendo en ella arar dignos de mucho castigo a lo qual pretendemos proceder con mucha puntualidad y de manera que dicha Lleonor Lladó que sea castigada y los demas escarmentados. La qual execucion haréis por la dicha cantidad por las costas de las partes y que justamente se hicieran siguiendo en todo y por todo la orden del derecho, las quales cincuenta libras por vos cobradas

¹⁶ KAMEN, Henry (1985). *La Inquisición Española*. Ed Crítica. Barcelona, p. 280.

entregaréis en mano y poder de dicho Pablo Bertola receptor de este Santo Oficio cobrando su cautela. Otrosi mandamos a vos dicha Leonor Lladó y a Jayme Lladó vuestro hijo y a cualquiera de vos sola, misma pena de doscientas libras aplicadas como arriba se dixe que luego de nuevo no volváis a perturbar ni inquietar a dicho familiar en la posesión de dicha pieza de tierra. razón, ante si algo contra él pretendéis acudáis ante nos donde se os administrará justicia en prosecucion de causa ante nos empessada. Según y forma mas claramente os a sido mandada con apercebimiento siguiente, os hazemos saber que haziendo lo contrario seréis executada por doscientas libras que se procederá con otras mejores penas. Según y como la calidad del negocio requiere. Ni en la dicha Real Audiencia ni en otro Tribunal, ni por la dicha ni por otra causa. Detallado en el Real palacio mayor de la Inquisición de Barcelona en siete días del mes de julio de mil seis cientos y seis años. Licenciado: Fernández de Heria por mandato del Sr. Inquisidor Francisco Joseph Gubert».¹⁷

Com hem pogut comprovar el 1606 es produeix una actuació del Tribunal de la Inquisició a Mataró. Immediatament, ja en el primer paràgraf podem observar la intromissió del tribunal en assumptes que teòricament van més enllà de les seves competències. «Nos los Inquisidores Apostólicos contra la Herética pravedad y Apostasia en el principado de Catalunya y su partido» Això es una declaració de

¹⁷ LLAMAS MANTERO, Antoni (1989). «Antoni Sala versus Leonor Lladó. El Sant Ofici a Mataró, 1606». V *Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria- Patronat Municipal de Cultura, p. 51-52.

principis de quines competències i sobre quins temes podien actuar. L'heretgia, la *pravedad* és a dir, tot allò que és malvat, depravat o immoral, i l'apostasia que és l'abjuració de la fe per part d'una persona creient. Per tant, aquí tenim la primera prova de la intromissió dins d'un afer civil per part d'un tribunal religiós. Però no només pretenen això sinó que també es constitueixen com a tribunal d'apel·lació, amb la qual cosa la indefensió de la persona acusada, en aquest cas Leonor Lladó i el seu fill, és més que evident. «Ni

Els dimonis estan gaudint de la missa de grèvol a la gran companyia del sabbat.
Diccionari infernal 1863 Jaques Collin de Plançy.

en la dicha Real Audiencia ni en otro Tribunal, ni por la dicha ni por otra causa o razón, antes si contra él pretendéis acudáis ante nos donde se os administrará justicia...» Aquí tenim un clar exemple de com les vídues estaven en una situació molt més complicada davant el poder, i si era un home el que acusava i pertanyia a l'engranatge de poder, com és en el cas, la mateixa Inquisició ho tenia gairebé impossible. Per tant, elles quedaven sotmeses al poder, sense cap possibilitat de poder apel·lar ni defensar-se.

Però no sempre es compleixen els estereotipus. En aquest cas tenim una

na Aldonza Rossa coneguda com la *Bruxeta* de Bellver.

a los siete de junio del año y en que ella dispone que es de edad de trece años y que su padre la ha enviada a la villa de Puigcerdà des de Vellver para vender una gallina y un poco de simiente de cañamo, en este camino se le juntó a la rea una muger, que la llamaban la Juanga, que la tenían en opinión de bruja y la rea le preguntó a dicha muger que a donde iba, y ella le respondió que a casa del Diablo o a morir, que renegase de Dios y que fuese bruja y la enseñaria muchas delicaduras y que las dos entraron en un capilla que habia en el camino que se llamaba nuestra Señora de Cuadras. Y alli renegó la rea de Dios de nuestra Señora y de los Santos i la dicha Junaga dixo a la rea que hubiese de algunas faltas escupiendo sal al altar y sacando la lengua y le dixo ya seras mia y la rea le dixo que si. Despues de esto se apartaron las dos...¹⁸.

y comentó haver hecho lo que iba referido, lo que ha hecho y rectificado, que le mande que no use de las cosas referidas en el suceso, con apercebimiento que haciendo lo contrario sera castigada con rigor y que vaya a pie al monasterio de monserate donde se confiese y comulgue y traiga cedula de confesion y que la presente en el tribunal y que por tiempo de 4 meses rece cada viernes una parte del rosario de visperas y asi se executó a los 19 del mes de octubre.¹⁹

Com podem comprovar la sentència és relativament suau. Només una

¹⁸ LLAMAS MANTERO, Antoni (2004). «El procés d' Aldonza Rossa, “la bruxeta” de Bellver» a *De Constantí a Carlemany. III Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme*. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 275.

¹⁹ *Ibidem*, p. 277.

peregrinació a Montserrat, on aquesta noia rebria una immersió en la religió cristiana de la qual estava força fluixa, cosa que l'havia portat a la desviació. No cal dir que la impressió que li pot provocar el monestir i tot el que l'envolta a una jove que vivia en un poble d'àmbit rural, devia ser prou contundent emocionalment. A més de la necessitat de portar un document de confessió expedit en el mateix monestir. I com a segona “pena” només resar cada divendres, com a record del que ja havia viscut. Tot i que la documentació no ho diu, segurament aquestes pregàries estarien controlades per un mossèn o un altre eclesiàstic. Per tant, tenim una altra decisió dels inquisidors molt diferent del que s'esperaria en altres indrets.

Un altre exemple és el d'Eulàlia Úrsula, una bruixa de Caldes de Montbui que el 1623 va ser processada. En aquest cas és una donzella.

Eulàlia Úrsula, donzella natural de Caldes de Montbui obispado de Barcelona de edad de diez y ocho años. Esta rea fue testificada ante el bayle de Caldes de Montbui por sis mugeres mayores que sufrieron en tortura, que las cinco han sido ahorcadas por bruxas y la otra huyó de las carceles del bayle que fue a Francia de que la vieron algunas vezes a la rea que la llaman su madre, que tambien esta ahorcada por bruja. [...] Siendo la rea de onze o doze años a las juntas que tenían las dichas bruxas y que alli vieron que esta rea en aquella juntas hazia. Las demas assí baylando como besando por el trasero al demonio y tomando actos con el por la qual informacion aprendió dicho Bayle y la hizo su proceso, y al principio de la causa la tomó en confesion y en ella negó todo lo que le preguntaron y estando la causa muy adelante la dieron

tormento.²⁰

Aquell any, la primavera anunciava gran eixuts i havent el bisbe Sentís maleït la terra el 1627 a causa de multiplicats robatoris d'esglésies. (De 1627 al 1631 o 1632 la penúria va ser general. S'hi afegiren forts brots de pesta. [...] Amb la misèria, es multiplicaren els nounats abandonats (els veïns de certs pobles, al llarg dels camins reials, se'n troben els matins quan obren la porta). Anys seguits de pèssimes collites com les de 1604-1607, 1609-1610 o 1628-1632 signifiquen massius increments de la massa flotant de marginats: segadors i altres jornalers que s'havien quedat sense feina, parcers i petits propietaris tanquen i barren la casa, o la barraca, o la malvenen, per anar per aquests mons a demanar caritat.²¹

Sens dubte, el desenllaç natural del procés, veient els antecedents, seria la mort a la forca de l'acusada Eulàlia Úrsula, però no va ser el cas. Més encara si tenim en compte que estem en plena cacera de bruixes a Catalunya. La notícia del seu procés va arribar a la Inquisició i la proximitat a la ciutat de Barcelona, seu del tribunal, va fer que la seva intervenció fos ràpida i providencial per a la vida de l'acusada. La van apartar de la justícia secular del batlle salvant-li la vida i per part dels inquisidors només va rebre una lleu esbroncada i alliberada immediatament. Podem comprovar en aquest cas, que

²⁰ LLAMAS MANTERO ,Antoni (2011): «La persecució de la bruixeria a Caldes de Montbui: Eulàlia Úrsula una bruixa salvada per la Inquisició. 1623». *Els monestirs medievals. IV Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme*. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 237.

²¹ SALES, Núria (1989). «Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII» *Història de Catalunya*. Volum, IV. Barcelona: Edicions 62, p. 311 a 313.

l'atac i la repressió de les bruixes en aquest moment històric estava fonamentalment en mans de la justícia secular i no en la mateixa Inquisició que es va convertir en més d'un cas en la seva salvació.

És el cas de Catalina Gra, una dona soltera que exerceix de fetillera a Barcelona. La fetilleria és el conjunt de pràctiques màgiques amb què hom pretén aconseguir efectes naturals o sobrenaturals pel poder

*El viatge pel mig de l'aire tèrbol.
1848 de John Gilbert.*

del fetiller o màgic i dels seus ritus màgics. Però, com veiem en la següent cita el tema de rerefons és la pobresa que pateix i aquest és el seu únic mitjà de vida. I no és un cas aïllat, tenim nombrosos exemples en què les dones han de sobreviure de qualsevol manera. Per exemple, Teresa Lluch, veïna de Barcelona, que es dedica a tirar les cartes per fer que les dones

aconsegueixin el seu enamorat, a més de fer ungüents i de consellera de les dones, i que la mateixa documentació inquisitorial descriu com a molt pobra. O bé Àngela Benaca un vídua de quaranta-cinc anys de Sant Esteve Sesrovires que amb un escarbat endevinava el futur.

Catalina Gra, alias Bassiona natural de Barcelona, muger soltera de edad de veynte y quatro años estando inculpada con ocho testigos de cosas de hechicerias e invocaciones de demonios fue presa y puesta en las secretas, [...] Otro testigo, muger, que a la testigo enseñó la dicha rea que hisiese lo de la sal, que era echar cinco granos della en el fuego pidiendo, que ansi se ensendiese el coraçon de su Anamorado y que oyó a la dicha Gra que ella hacia unos conjuros nombrando y llamando a los demonios y que se le havia aparecido un gato negro y venido su galan. [...] La Rea en la primera Audiencia dixo. Que cierta muger amiga suya le comunicó que su amigo trataba con otra y ella le respondió, que no hubiese pena, que ella haria cosas por donde no se apartase della y que lo mismo havia dicho a otras dos mugeres y a la una de ellas les havia dado unos papeles diciendo que haveindolos consigo, las querrian los hombres bien y que la una de ellas havia traído un libro pidiendole que por el hisiese que su henamorado la quisiese y que ella haria todo lo que le aconsejase aunque fuesse hablar con los demonios y que tendria animo para ello havia hecho usar unos cabellos desenterrados, y que todo lo havia hecho porque la diesen algo, y que sabia que todo era vanidad...²²

²²LLAMAS MANTERO, Antoni (2002). «El procés inquisitorial a Catalina Gra, Fetillera», *XIX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria- Patronat Municipal de Cultura, p. 135-139.

Sobre Catalina, el tribunal va decidir que «vuelto a ver en consulta se voto en discordia y visto por V. Sa. mando que en la sala fuese reheprendida y desterrada de Barcelona, diez leguas a la redonda por tiempo de diez años, executose.»²³. És a dir, la condemna a rebre una esbroncada i a abandonar la ciutat per un període de 10 anys.

El cas de la mataronina Maria Torres que el 1680 era una medecinaire d'èxit i es dedicava a guarir al seus conciutadans, però aquesta fama la va portar a la Inquisició acusada de fetillera i de fets hereticals.

Maria Torres, natural de la villa de Mataró. Obispado de Barcelona, fue denunciada por maleficios, adivinaciones, sortilegios y sortilegios hereticos, que calificados por tales, se mandó por el tribunal que la susodicha fuese llamada y se hubiese con ella una audiència, y con lo que resultase se haria Justicia.²⁴

Tot i que no sabem el resultat final del procés, com en la majoria de casos semblants seria el desterrament, el pagament de les costes o la declaració d'innocència.

Quant al tema de la sexualitat contra les dones podem trobar nombrosos exemples, amb el paràmetre repetitiu de la dominació per part de l'home. El primer exemple és el mossèn Luis Boatella, a Barcelona el 1744.

²³ *Ibidem*, p. 135-138.

²⁴ LLAMAS MANTERO, Antoni (1995). «La persecució de la heretgia pel tribunal de la Inquisició: El cas de Maria Torres.1680», *XII Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria- Patronat Municipal de Cultura, p. 207.

El Inquisidor Fiscal de Barcelona contra Don Luís Boatella de 31 años confesor principal y residente en la Ciudad por solicitante.[...] Que con motivo de aver caido enfermo este reo, vino a visitarle Cathalina Torres muger de un cantero, y a quien el reo confesaba: que librado de su enfermedad tubo con ella muchos tratos carnales por espacio de un año y medio quedando embarazada del trato.[...] Que havia cinco años tubo el reo por criada a la viuda Theresa H. ya difunta a quien confeso antes de ser su criada, y habiendo entrado a servirle la persiguo en confesarla dos veces por semana, por espacio de un año y medio durmiendo en este tiempo con ella las mas de las noches.[...] que cuatro meses despues allandose esta muger fuera de casa del reo, y enferma en el hospital, llamo al reo para confesarse y habiendo acudido la toco sus pechos en el mismo acto de la confesion; [...] Que despues por espacio de dos años tubo este reo trato torpe con otras dos mugeres a un mismo tiempo: una de ellas Margarita Mosar, a quien confessaria trescientas veces, teniendo en sus confesiones palabras amorias aconsejandola subiese a su cuarto, como lo hizo inmediatamente a la confesion de actos, palabras y tocamientos torpes; que habiendo dormido muchas veces con ella [...] Que habiendose hecho embarazada la Margarita Mosar, la persuadio el reo en muchas ocasiones tomase abortivos, y en efecto los busco este reo, y se los dio pareciendoles eficaces, aunque no surtieron efecto.²⁵

*The Obscene Kiss. Francesco Maria Guazzo.
Compendium Maleficarum. 1608.*

El resultat del judici és que en el moment que arriba el sumari al tribunal de Barcelona es dicta la presó en un convent i embargament del seus béns per respondre a les despeses del judici. Una pena força lleu per a una persona consagrada, que tenia fets uns vots i unes obligacions com a religiós, que havia complert mai.

Un altre cas és el de Fra Bruno de Sant Vicenç de Llavaneres el 1800, religiós caputxí que residia en el convent de la mateixa ordre a Calella. Es dedicava sol·licitar sexualment a les seves feligreses sense distinció d'edat, ja fossin casades o menors.

Así quedo hasta octubre de 1803 en que declaro Teresa Doler, casada en Calella de 25 años diciendo que por el mismo padre fue solicitada en confesion a pecados deshonestos.[...] que confesandose con este Reo, despues de

²⁵ LLAMAS MANTERO, Antoni (2018). «La Inquisició contra Luís Boatella per sol·licitant.

El sàtir (Barcelona 1744)», Mataró, història i patrimoni. 11è Col·loqui Història a Debat. *Felibrejada* núm. 97 Mataró: Grup d'Història del Casal, p, 63-66

haberse explicado ella de sus pecados contra el sexto mandamiento, la pregunto si algun sujeto le havia pegado el galcio, y diciendo que no, la sol·licito diciendola si gustaria tenir comercio o tratos con el, y que se dejara ver a las dos y media de la tarde, que habiendo comparecido tubo copula con ella en el mismo confesionario, en cuya ocasion la dijo que compareciese en la casa de Maria Oliver para continuar dicho comercio ilicito, a donde fue dicho confessor y haciendo llamar a esta delatora, tubo copula con ella dos veces. [...] Que no temiese que la haria mujer para toda la vida y que nunca le faltaria el pan, [...] Maria Angela Casp doncella de 15 años afirmava, estar cierta, de que siendo su edad dijo tenir tratos deshonestos en el confesionario cercano a la puerta de la Parroquia, por este reo, lo que declara positivamente y lo denuncia al tribunal. Se le recivio su declaracion y dijo que en el tiempo de 3 o 4 años atras confesandose con este reo, la hizo poner delnate de el, la introdujo la mano por las piernas y la toco las verguenzas y que esto sucedio en el acto de la confesion, y que cree que la absolvió.²⁶

Com ja resulta habitual en aquest casos, desconeixem el resultat final. Però no seria res diferent del cas anteriorment citat, és a dir una pena molt lleu.

5. Conclusió

Com hem vist al llarg del treball, el procés per arribar a la cacera de bruixes des d'un punt de vista de gènere, ha estat força llarg en el temps. Com a dones, l'arraconament dintre de la societat europea es va comença a donar ja a l'alta edat mitjana quan es trenquen els lligams socials del camp per a les dones que van a

viure al burgs. Allà es precaritzava el seu treball, en tenen poc, mal pagat i se'ls prohibeix l'accés a feines que tradicionalment les pertanyien, com ara la de llevadora. Com a conseqüència, es revaloritza el treball masculí.

També en el tema del sexe es limita el poder de decisió de les dones. Per part de les autoritats polítiques i eclesiàstiques es fa una forta propaganda per delimitar el que és acceptable i el que és rebutjable. El control de natalitat i el retard en l'edat matrimonial estigmatitzarà a la dona fins al punt que es pot exercir una forta pressió contra ella. La dona casada és l'honesta, en contraposició a la soltera que serà mal vista dins de la societat patriarcal i si afegim termes com luxúria o heretgia, s'obrirà el camp d'actuació contra la dona i es podrà exercir tant violència física com psicològica amb total impunitat.

Per tant, les dones s'empobreixen econòmicament. Tot i que treballen, són pobres i fins i tot moltes viuen en la misèria, amb treballs precaris i la prostitució. Els prostíbuls creixen en nombre. I la resta o depenien del sou del marit o es pluriempleaven en mil i una feines. La pobresa cau en la sospita dels poderosos, és un perill per a l'ordre establert i creat per ells mateixos. L'enfrontament de les dones poderoses que no tenien pèls a la llengua, que plantaven cara a qui fes falta va caure dins de l'espectre criminal. Les classes baixes havien d'estar sota el control del poder per evitar mals majors. El patriarcat i el poder van mobilitzar tot el seu poder per restringir encara més el valor i el paper social de la dona.

Si la dona jove i soltera era perillosa què dir de les dones grans; les velles encara ho

²⁶ Archivo Histórico Nacional, INQUISICIÓN, 3731, EXP.15.

eren més, ja no tenien lloc en la societat, no podien procrear, ni fer un treball productiu. Els seus sabers com a llevadores o medecinaires no eren acceptats pels homes. Sense el control dels fills i sense família ja només faltava que, com a dones, plantessin cara o enviessin una maledicció a qualsevol que les molestés o que no volgués donar una almoïna.

La bruixa s'aproxima a l'escenari en tot el seu esplendor. En moments de crisis generalitzades o d'àmbit local on la manca de recursos castiga a la població s'han de buscar culpables i les tenen a prop, les dones. La immensa majoria de processos per bruixeria va ser a dones i molt pocs a homes. Conscientment, no he volgut posar unes xifres definitives a Europa, on la forquilla és tan ampla que va dels vuit milions, cosa que considero desproporcionada, a una més real que s'aproxima en tot el període estudiat prop de les cent mil. Citaré que a Catalunya les

dones condemnades a la forca oscil·len entre tres-centes i cinc-centes.

Cal destacar el paper del Sant Ofici. La Inquisició no va actuar generalment contra de les bruixes tal i com hem vist, la repressió principalment es va donar per part de les autoritats civils i no eclesiàstiques. Però això no evita el patiment físic, és a dir, la tortura i la vergonya de despollar la dona davant dels homes, o el psicològic, marcada de per vida en el si de la societat i estigmatitzada com a bruixa amb tot el que comporta l'expressió d'heretgia, pacte amb el diable, morts nadons, destrosses a conreus, ramats i un llarg etcètera.

Les bruixes com a dones es van convertir en el cap de turc necessari, tant pel poder com per la tranquil·litat del poble que veia que el pecat era castigat. Una història de dolor i patiment per a totes aquestes dones.

